

Strazbur, 10. novembar 2006.

Konsultativno veće evropskih sudija (KVES)

Mišljenje br. 8 (2006) Konsultativnog veća evropskih sudija (KVES) upućeno Savetu ministara Saveta Evrope o „ulozi sudija u zaštiti vladavine prava i ljudskih prava u kontekstu terorizma”

Ovo Mišljenje je usvojeno od strane KVES-a na njegovoj sedmoj sednici (Strazbur, 8.-10. novembar 2006.).

A. UVOD

a. Opšti kontekst

1. Da bi se sproveo Akcioni plan usvojen na trećem samitu predsednika država i vlada Saveta Evrope¹, pozivajući evropske države da obezbede efikasnu zaštitu ljudskih prava uz istovremeno intenziviranje borbe protiv terorizma, Komitet ministara je poverio Konsultativnom veću evropskih sudija (KVES-u) zadatak da 2006. godine usvoji Mišljenje o *ulozi sudije i ravnoteži između zaštite ljudskih prava u kontekstu borbe protiv terorizma*.²

2. Savet Evrope je učinio posebne napore u borbi protiv terorizma u cilju uspostavljanja prave ravnoteže između zaštite prava i sloboda pojedinaca i javne bezbednosti. Aktivnosti Saveta Evrope se zasnivaju na sledeća tri cilja:

- jačanje pravnog delovanja protiv terorizma;
- zaštita osnovnih demokratskih vrednosti;
- bavljenje uzrocima terorizma.

3. Ova posebna aktivnost je rezultirala mnogim pravnim instrumenatima Saveta Evrope koji, između ostalog, uključuju sledeće:

- Evropska konvencija o suzbijanju terorizma [ETS br. 90] i Protokol o njenoj izmeni [ETS br. 190];
- Evropska konvencija o ekstradiciji [ETS br. 24] i prvi i drugi dodatni Protokoli [ETS br. 86 i ETS No. 98];
- Evropska konvencija o međusobnom pružanju pravne pomoći u krivičnim stvarima [ETS br. 30] i prvi i drugi dodatni Protokol [ETS br. 99 i ETS br. 182];
- Evropska konvencija o prenosu postupka u krivičnim stvarima [ETS br. 73];

1 Varšava, 16. – 17. maj 2005.

2 956. sastanak zamenika ministara (15. februar 2006).

- Evropska konvencija za naknadu štete žrtvama krivičnih dela sa elementima nasilja [CETS br. 116];
- Konvencija o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom [ETS br. 141];
- Konvencija o visokotehnološkom kriminalu [ETS br. 185] i dodatni Protokol o kriminalizaciji rasističkih i ksenofobičnih dela izvršenih putem kompjuterskih sistema [ETS br. 189];
- Konvencija Saveta Evrope o sprečavanju terorizma [CETS br. 196];
- Konvencija Saveta Evrope o pranju, traženju, zapleni i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom i o finansiranju terorizma [CETS br. 198].

4. U kontekstu ovog Mišljenja, KVES takođe upućuje na druge relevantne međunarodne instrumente Evropske unije (vidi naročito Akcioni plan EU o borbi protiv terorizma)³ i Ujedinjenih nacija, i između ostalog:

- Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina protiv međunarodno zaštićenih lica, uključujući diplomatske predstavnike, usvojenu od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 14. decembra 1973;
- Međunarodnu konvenciju protiv uzimanja talaca, usvojenu od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 17. decembra 1979;
- Međunarodnu konvenciju o sprečavanju terorističkih napada bombama, usvojenu od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 15. decembra 1997;
- Međunarodnu konvenciju o suzbijanju finansiranja terorizma, usvojenu od strane Generalne skupštine Ujedinjenih nacija 9. decembra 1999;
- Međunarodnu konvenciju o suzbijanju akata nuklearnog terorizma, Njujork, 13. april 2005;
- Konvenciju o krivičnim delima i nekim drugim delima izvršenim u avionima, potpisanu u Tokiju 14. septembra 1963.;
- Konvenciju o suzbijanju nezakonite zaplene aviona, potpisanu u Hagu 16. decembra 1970.;
- Konvenciju o suzbijanju nezakonitih akata protiv bezbednosti civilnog vazduhoplovstva, potpisana u Montrealu 23. septembra 1971.;
- Konvenciju o fizičkoj zaštiti nuklearnog materijala, potpisana u Beču 3. marta 1980.;
- Protokol o suzbijanju nezakonitih akata nasilja na aerodromima koji služe međunarodnom civilnom vazduhoplovstvu, kao dopunu Konvenciji o suzbijanju nezakonitih akata protiv bezbednosti civilnog vazduhoplovstva, potpisanoj u Montrealu 24. februara 1988.;
- Konvenciju o suzbijanju nezakonitih radnji uperenih protiv bezbednosti pomorske plovidbe, sačinjenu u Rimu 10. marta 1988.;
- Protokol o suzbijanju nezakonitih akata uperenih protiv bezbednosti fiksnih platformi koje se nalaze u epikontinentalnom pojasu, sačinjen u Rimu 10. marta 1988.;

³ Savet Evropske unije, 5771/1/06.

- Konvenciju o obežavanju plastičnih eksploziva radi otkrivanja, potpisana u Montrealu 1. marta 1991.

5. Pošto su neke od njihovih odredbi relevantne u ovom specifičnom kontekstu, KVES takođe želi da podseti na Ženevsku konvenciju od 12. avgusta 1949.godine:

- Konvencija (I) za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu;
- Konvencija (II) za poboljšanje uslova ranjenika, bolesnika i brodolomnika oružanih snaga na moru;
- Konvencija (III) o postupanju sa ratnim zarobljenicima;
- Konvencija (IV) o zaštiti građanskih lica za vreme rata.

6. KVES dalje želi da podseti na svoje Mišljenje br. 6 (2004) o pravičnom suđenju u razumnom roku i ulozi sudija u toku suđenja, uzimajući u obzir alternativna sredstva rešavanja sporova i Mišljenje br. 7 (2005) o sudstvu i društvu.

b. Usaglašavanje ljudskih prava sa potrebom za preduzimanjem mera protiv terorizma

7. Savet Evrope je već više puta naglasio da je borba protiv terorizma moguća uz poštovanje ljudskih prava.

8. Imajući na umu ovaj cilj Komitet ministara je jula 2002. usvojio⁴ Smernice o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma. Ove smernice potvrđuju obavezu države da zaštiti svakoga od terorizma, uz naglašavanje potrebe za izbegavanjem proizvoljnih mera, za obezbeđenjem zakonskih mera protiv terorizma, kao i za zabranom mučenja.

9. Pravni okvir utvrđen u tim smernicama se naročito tiče prikupljanja i obrade ličnih podataka, mera koje narušavaju privatnost, hapšenja, policijskog pritvora i pritvaranja u istražnom postupku izručenja i naknade štete žrtvama.

10. Shodno ovome, Komitet ministara je usvojio⁵ Smernice o zaštiti žrtava terorističkih dela kojima se prepoznaje njihova patnja i potreba da im se pruži pomoć u martu 2005.

11. Svakodnevno iskustvo i tekući događaji pokazuju da iako terorizam nije nov problem, on je u poslednje vreme dobio međunarodne razmere bez presedana. Borba protiv terorizma predstavlja poseban i težak izazov za države i organe za sprovođenje zakona, a time i za sudski sistem, koji mora reagovati na kreativan način u okviru Evropske konvencije o zaštiti ljudskih prava.

12. Postoji očigledan sukob između terorizma i ostvarivanja ljudskih prava i sloboda zato što terorizam ne samo da ozbiljno ugrožava osnovna prava, uključujući i pravo na život i telesni integritet i podriiva načela vladavine prava i pluralističke demokratije, već i tera države da

4 804. sastanak zamenika ministara, 11. jul 2002.

5 917. sastanak zamenika ministara, 2. mart 2002.

pribegavaju restriktivnim merama koje ako se ne primenjuju pažljivo mogu biti štetne po ljudska prava.

13. U ovom okviru, KVES, kao telo koje sačinjavaju isključivo sudije, smatra prikladnim da ispita ulogu sudija u zaštiti vladavine prava i ljudskih prava u kontekstu terorizma.

14. KVES smatra da sudija, kojem je poverena dvojna funkcija bavljenja kršenjem zakona i zaštitom ustavnih prava i sloboda pojedinaca, mora da ima važnu ulogu u pravnim okvirima koje formuliše država, kao i što moraju da mu se dodele sva neophodna ovlašćenja da bi uspešno izvršavao te zadatke.

15. KVES smatra da, ako se terorizam mora posmatrati kao nastanak jedne posebne situacije, koja opravdava primenu privremenih i posebnih mera koje ograničavaju neka prava zbog izuzetne opasnosti koju on predstavlja, te mere moraju biti utvrđene zakonom, neophodne i proporcionalne ciljevima demokratskih društava (vidi, povodom prava na slobodu izražavanja, član 10, stav 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima i, načelno gledano, princip tri Smernica o ljudskim pravima i borbi protiv terorizma), i biti predmet ispitivanja i kontrole u pogledu njihovog legitimiteta od strane onih sudija koji, u skladu sa pravnom tradicijom više država, obično imaju nadležnosti u okviru predmetnog zakona (građanski, krivični ili upravni sudovi –za razliku od *tribunaux d'exception*, koji deluje van uobičajenih pravnih sistema - videti i stavove 26, 33-34 i 42 i one koji dalje slede).

16. Ove mere ne mogu ni u kom slučaju kršiti prava i slobode građana u meri u kojoj bi osnovna načela demokratskih društava bila ugrožena.

17. S obzirom na prethodno izneta opšta razmatranja, trebalo bi ispitati implikacije mera koje mogu biti preduzete u okviru upravnog prava (deo B) i krivičnog prava (deo C) u borbi protiv terorizma, kao i ulogu sudije u zaštiti slobode izražavanja (deo D).

B. UPRAVNOPRAVNE MERE

18. U ispunjavanju svoje dužnosti zaštite stanovništva putem sprečavanja terorističkih dela, države mogu preko svojih upravnih organa preduzimati mere koje se razlikuju od krivičnih sankcija za već izvršena teroristička dela.

19. Deportacija stranaca, zahtevi za izdavanje viza i boravišnih dozvola, provera identiteta, zabrana udruživanja, zabrana okupljanja, prišlušivanja, postavljanje video kamera i nadzornih aktivnosti pomoću informacione tehnologije su primeri takvih preventivnih mera.

20. Takve preventivne mere – poput krivičnih mera– zahtevaju održavanje ravnoteže između obaveze zaštite ljudi od terorističkih dela i obaveze zaštite ljudskih prava.

21. Sudije treba da imaju važnu ulogu u uspostavljanju odgovarajuće ravnoteže. Naravno, države prvenstveno imaju zadatak da usvajaju, a upravni organi da primenjuju neophodne mere za uspostavljanje pomenute ravnoteže. Kad sudovi uz dužnu pažnju razmotre zakonodavstvo usvojeno u cilju suzbijanja opasnosti od terorizma, takvo zakonodavstvo i upravne mere moraju

da budu podvrgnute sudskoj kontroli i preispitivanju kako bi se obezbedilo da su zakoniti, neophodni i srazmerni.

22. U tom kontekstu, moraju se poštovati međunarodni i evropski pravni instrumenti, uključujući i obaveze koje proističu iz Evropske konvencije o ljudskim pravima. Zaštita nacionalne bezbednosti može da dovede do ograničavanja nekih prava pojedinaca iz Konvencije.⁶

23. Preventivne mere protiv terorizma, međutim, ne smeju nikad kršiti osnovna prava, kao što su pravo na život (član 2 Evropske konvencije o ljudskim pravima) ili zabrana mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (član 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima).

24. U pogledu člana 3, KVES primećuje da Evropski sud za ljudska prava navodi da se terorizmom ne može opravdavati odstupanje od apsolutne zabrane mučenja ili nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja, bez obzira na ponašanje žrtve.⁷ Sud je stao na stanovište da, pri proceni da li postoji stvaran rizik postupanja suprotnog članu 3 kod slučajeva proterivanja, činjenica da se lice smatra opasnom po nacionalnu bezbednost države nije od bitnog značaja.⁸

25. Delotvoran pristup sudskoj kontroli upravnih akata usmerenih na sprečavanje terorizma treba da bude obezbeđen u skladu sa Preporukom Rec(2004)20 Komiteta ministara državama članicama o sudskoj kontroli upravnih akata.⁹ Da bi pravni lek bio delotvoran u skladu sa članom 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima, on mora da postoji bez obzira na to da li dato lice predstavlja opasnost po nacionalnu bezbednost.¹⁰

26. Sudska kontrola obuhvata kontrolu postojanja bilo kakve povrede zakona od strane onih sudija koji, u skladu sa tradicijama različitih država, obično imaju nadležnost u oblasti koju pokriva dati zakon (u vezi sa ovim i sledećim uslovima, vidi Rec(2004)20 pomenutu u stavu 25). Sud koji obično sudi u građanskim ili upravnim postupcima, treba da bude u mogućnosti da ispita sva pravna i činjenična pitanja i ne treba da bude vezan činjeničnim stanjem koje su utvrdili drugi organi.

⁶ Član 8 (pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života), član 9 (sloboda misli, savesti i veroispovesti), član 10 (sloboda izražavanja), i član 11 (sloboda okupljanja i udruživanja).

⁷ Vidi Evropski sud za ljudska prava, presuda Čahal protiv Velike Britanije (15.11.1996), stav 79: "[Evropski sud za ljudska prava] je potpuno svestan ogromnih teškoća s kojima se suočavaju države u savremenom dobu u zaštiti svojih društava od terorističkog nasilja. Međutim, čak i pod ovim uslovima, Konvencija apsolutno zabranjuje mučenje ili nečovečno ili ponižavajuće postupanje ili kažnjavanje, bez obzira na ponašanje žrtve".

⁸ Vidi Evropski sud za ljudska prava, presuda Čahal protiv Velike Britanije (15.11.1996), stavovi 80 i 149.

⁹ Usvojio Komitet ministara 15. decembra 2004.

¹⁰ Vidi Evropski sud za ljudska prava, presuda Čahal protiv Velike Britanije (15.11.1996), stav 151: „U ovakvim slučajevima, s obzirom na nenadoknadivost štete koja se može javiti ako se materijalizuje rizik od lošeg postupanja i važnost koju ovaj Sud pridaje članu 3, pojam delotvornog pravnog leka iz člana 13 zahteva nezavisno detaljno ispitivanje zahteva o postojanju dovoljnih osnova za strah od nastupanja stvarnog rizika od postupanja suprotnog članu 3. Ovo ispitivanje se mora sprovesti bez obzira šta je lice učinilo da zasluži proterivanje ili bez obzira na bilo koju uočenu pretnju po nacionalnu bezbednost države iz koje se proteruje.“

27. Naročito treba da bude garantovano pravo na pravičnu raspravu (član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima). Ovo, između ostalog, znači da između stranaka u postupku postoji jednakost oružja i da postupak mora biti akuzatorskog karaktera.

28. Pravo na pravično suđenje zahteva da svi dokazi prihvaćeni od strane treba u načelu da budu dostupni strankama u sporu u cilju suprotstavljanja argumenata.¹¹ Postavlja se pitanje u kojoj meri pristup dokumentima, svedocima ili drugim izvorima dokaza može biti ograničen ako se radi o bezbednosnim razlozima. Kada se pristup dokazima dozvoljava advokatima, a ne strankama u sporu lično, jer neposredno otkrivanje izvora dokaza licima u sporu može ugroziti javni interes, javljaju se potencijalno teška pitanja da li se radi o ograničavanju delotvornosti pravnog leka ili odbrane.¹² Kakvo god rešenje da se postigne u pogledu pristupa dokazima stranaka u sporu i branioca, KVES smatra da ne treba da postoje ograničenja u pogledu mogućnosti sudije da neposredno i lično pristupi dokumentima, svedocima i drugim izvorima dokaza kako bi se omogućilo sudu da utvrdi sve relevantne činjenice, a samim tim i da donese odluku o delotvornom pravnom leku (član 13 Evropske konvencije o ljudskim pravima).

29. Gore navedeni principi se takođe odnose na odluke koje se tiču proterivanja i deportacije stranaca ili odbijanja da se izda boravišna dozvola ili pruži bilo kakav vid zaštite (na primer status izbeglice ili dopunska zaštita), ako se radi o optužbama koje se odnose na opasnost od terorizma.

30. Iako član 6 Evropske konvencije o ljudskim pravima nije primenjiv na proterivanje i deportaciju stranaca,¹³ pravo na pravično suđenje takođe treba posmatrati i u odnosu na ove mere (vidi Preporuke Rec(2004)20, stav 4).

31. KVES smatra da slična sudska nadzorna ovlašćenja treba da budu efektivno garantovana u pogledu primene ograničenja slobode kretanja stranaca u toku postupka proterivanja ili deportacije. Pored toga, stalni nadzor u pogledu uslova ovakvih ograničenja treba da bude garantovan na sličnoj osnovi kao što je to slučaj sa uslovima pritvora.

11 Vidi Preporuke Rec(2004)20: Sudski postupci treba da budu akuzatorski po prirodi. Svi dokazi koje tribunal prihvati treba u načelu da budu dostupni strankama u cilju sučeljavanja argumenata (stav B.4.d).

12 Evropski sud za ljudska prava se u presudi *Čahal* bavi pristupom stranaka u sporu i branicala dokazima pozivajući se posredno na kanadsko zakonodavstvo: "Umešaći (...) su svi smatrali da sudska kontrola ne predstavlja delotvoran pravni lek u slučajevima koji se tiču nacionalne bezbednosti. Član 13 traži da bar neko nezavisno telo treba da proceni sve činjenice i dokaze i da bude ovlašćeno da donese odluku koja bi bila obavezujuća po državnog sekretara. U vezi sa tim, Amnesti internešnal, Liberti, AIRE centar i JCWI (...) su skrenuli pažnju ovom Sudu na postupak primenjen na takve slučajeve u Kanadi. Prema kanadskom zakonu o imigraciji iz 1976. (dopunjenom Zakonom o imigraciji iz 1988.), sudija Saveznog suda saslušava sve dokaze na pretresu zatvorenom za javnost, na kome podnosioc tužbe dobija izjavu koja sadrži, koliko god je to moguće, sažetu optužnicu protiv njega ili nje i ima pravo na zastupnika i da izvodi dokaze. Poverljivost materijala se čuva dozvoljavanjem ispitivanja tih dokaza u odsustvu podnosioca tužbe i njegovog ili njenog predstavnika. Međutim, u ovim uslovima, njihovo mesto zauzima savet koji je prošao bezbednosne provere, koji je dobio uputstva od suda i koji unakrsno ispituje svedoke i uopšte pomaže sudu da proveri utemeljenost slučaja koji država vodi. Sažet izveštaj o dokazima dobijenim ovom postupkom, uz neophodna brisanja, se predaju podnosiocu tužbe."

13 Vidi, na primer, Evropski sud za ljudska prava, presuda *Mauia* protiv Francuske (5.10.2000), stav 40: "Sud zaključuje da se odluke koje se tiču ulaska, boravka i deportacije stranaca ne tiču utvrđivanja građanskih prava ili obaveza podnosioca tužbe, ili krivične tužbe protiv njega u smislu člana 6 § 1 ove Konvencije".

32. U svakom slučaju, nikakve nepopravljive mere se ne mogu preduzimati u toku sudskog postupka.¹⁴ Ovo znači da deportacija u toku sudskog postupka nikad nije dopustiva ukoliko su ugrožena apsolutna prava poput onih garantovanih članom 2 ili članom 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima.¹⁵ Interesi javnog poretka ili nacionalne bezbednosti, kao kod primera pomenutog u članu 1 Protokola br. 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima od 22. novembra 1984. godine su nisu relevantni ukoliko se radi o apsolutnim pravima.

33. KVES smatra da, zbog delikatnog zadatka garantovanja osnovnih prava i sloboda, nadzor nad svim upravnim merama koje se tiču proterivanja stranaca (kao i privremeni nadzor nad njima), uslova za izdavanje viza, provere identiteta, zabrana udruživanja, zabrane okupljanja, prisluškivanja, postavljanje video kamera, traganja za licima pomoću informacione tehnologije treba da bude poveren redovnim sudovima (uključujući i upravne sudove) u kojima rade karijerne sudije, osnovanim u skladu sa zakonom uz jemčenje pune nezavisnosti.

34. Zadatak pružanja delotvornog pravnog leka se može jedino poveriti redovnim sudovima i/ili sudijama, budući da su oni uspostavljeni u skladu sa pravnom tradicijom pojedinih zemalja i imaju specijalizovana znanja (npr. sudije upravnog suda – vidi stav 26 gore).

C. KRIVIČNOPRAVNE MERE

35. Potreba za odgovorom na terorističke akte krivičnopravnim merama odavno je potvrđena u tekstovima Saveta Evrope (vidi Preporuku 703(1973) Parlamentarne skupštine o međunarodnom terorizmu); takav odgovor podrazumeva preduzimanje odgovarajućih mera koje se odnose na materijalno pravo od strane država (a); odlomak (b) će biti posvećen nepromenjenoj ulozi sudije u krivičnom postupku koji se vodi povodom terorističkih akata.

a. Materijalno pravo

36. Mnoge države su u svoje domaće krivične zakone unele posebno krivično delo “terorizam”, odražavajući tako zajedničku želju izraženu u raznim međunarodnim instrumenatima Ujedinjenih nacija, Saveta Evrope i Evropske unije.

37. S obzirom na ozbiljnost krivičnih dela koja se smatraju terorizmom, kao i na procesne posledice koje iz njih proizilaze, važno je da se osnovna načela krivičnog prava primenjuju na teroristička krivična dela kao i na bilo koja druga krivična dela i da elementi bića ovakvog krivičnog dela budu precizno i jasno utvrđeni.

38. Usklađenost sa ovim kriterijumima je presudna, ne samo radi dokazivanja krivice u krivičnim delima koja obuhvataju neposredan napad na lica ili imovinu, već i u bilo kom drugom slučaju u

14 Vidi Evropski sud za ljudska prava Mamatkulov i Askarom protiv Turske, 4.02.2005, stav 124: “I zaista se može reći da, koji god da je pravni sistem u pitanju, ispravno sprovođenje pravde znači da se u toku sudskog postupka ne sme preduzeti nijedna nepopravljiva mera”.

15 Videti takođe već pomenutu presudu u slučaju Čahal, u kojoj se navodi da Konvencija apsolutno zabranjuje mučenje

kome nacionalno zakonodavstvo predviđa klasifikovanje određenih drugih vidova ponašanja, poput pripreme ili finansiranja terorističkih aktivnosti, kao terorističke.

39. Pošto terorizam ne zna za nacionalne granice, odgovor država na njega mora biti međunarodan. Postojeći međunarodnopravni instrumenti na ovom polju pružaju zajedničku normativnu bazu za borbu protiv terorizma. Nacionalnim sudijama bi bilo od pomoći, pogotovu u oblasti međudržavne saradnje (npr. u pogledu razmene informacija i pravosudne pomoći), ako bi međunarodna zajednica došla do usaglašene definicije terorističkih krivičnih dela u skladu sa standardima iz člana 7 Evropske konvencije o ljudskim pravima. Sudije, kao tumači zakona, treba, sa svoje strane, da uzmu u obzir međunarodnu dimenziju ovog fenomena kada primenjuju zakon.

b. Uloga sudije ostaje nepromenjena u krivičnom postupku protiv terorizma

40. I u kontekstu krivičnog prava, sudije imaju centralnu ulogu u obezbeđivanju prave ravnoteže, kako u pogledu materijalnog tako i procesnog prava, između potrebe da se otkriju i sudskim putem gone krivična dela terorizma i zaštite ljudskih prava osumnjičenih i optuženih za takva krivična dela.

41. S obzirom na prethodno pomenute potrebe, moguće je pokrenuti neka pitanja koja se tiču uloge sudije u sudskom postupku u oblasti terorizma.

i. Odbijanje "*tribunaux d'exception*" (specijalnog tribunala)

42. KVES primećuje da je gotovo jedinstven odgovor evropskih država na zahtev da se uspostavi ravnoteža između bezbednosti od terorizma i zaštite ljudskih prava bio odbijanje da se osnuje "*tribunaux d'exception*" (videti stav 15 gore) kao reakcija na aktuelne pretnje koje potiču od terorizma.

43. Države treba da imaju poverenje da njihove postojeće sudske strukture mogu da uspostave takvu ravnotežu – u skladu sa opšte primenjivim pravom u demokratskim društvima, uključujući međunarodne konvencije, a naročito Evropsku konvenciju o ljudskim pravima.

44. KVES smatra da se uloga sudije u slučajevima koji se tiču terorističkih krivičnih dela ne sme da se razlikuje od uloge sudije u slučajevima drugih krivičnih dela i da priroda predmeta ne opravdava odstupanje od uobičajenih pravila koja regulišu nadležnosti sudova.

45. Bez obzira na to, ozbiljnost terorizma ukazuje da u pogledu krivičnih dela iz ove kategorije treba da postupaju sudovi koji imaju nadležnost da sude i odlučuju o najozbiljnijim krivičnim delima, tamo gde je takva nadležnost podeljena između nacionalnih sudova.

46. KVES potvrđuje da lokalne okolnosti ili potrebe koje se tiču bezbednosti sudija mogu ponekad opravdati pribegavanje specijalizovanim sudovima nadležnim za predmete koji se odnose na terorizam.

47. U svakom slučaju, važno je da se ovi posebni sudovi sastoje od nezavisnih sudija i da primenjuju redovna procesna pravila, uz puno uvažavanje prava na odbranu i, u načelu, prava na

javnu raspravu, na način da sprovođenje pravičnog sudskog postupka bude zagarantovano u svim slučajevima.

48. Neophodno je izbegavati situaciju u kojoj, s jedne strane istražitelji imaju posebna stručna znanja u oblasti terorizma, dok s druge strane sudije i javni tužioci mogu naići na teškoće usled nedostatka informacija i znanja.

49. Obuke sudija moraju da pokriju sve oblasti krivičnog i finansijskog prava relevantne za razumevanje terorističkih aktivnosti i moraju obuhvatiti međunarodnu dimenziju sa ciljem podsticanja formiranja pravosudnih mreža koje su bitne za razmenu informacija i drugih oblika prekogranične saradnje.

50. Obuke treba takođe da budu usmerene na isticanje specifične uloge sudija, koji moraju uvek da održavaju ravnotežu između potrebe za suzbijanjem kriminala i poštovanja osnovnih prava, čak i onda kad se bave terorističkim aktivnostima.

ii. Uloga sudija u toku istrage

51. KVES smatra da, koliko god krivično delo bilo ozbiljno, sudovi treba da u svim fazama istražnog postupka obezbede da ograničavanja prava pojedinaca budu strogo ograničena na ona koja su neophodna za zaštitu javnog interesa.¹⁶ Sudovi treba da procene valjanost i ispravnost dokaza koje istražitelji prikupe, kao i da imaju zakonsko ovlašćenje da odbiju da prihvate dokaze dobijene uz pomoć mučenja ili nehumanog ili ponižavajućeg postupanja ili kršenjem prava na odbranu ili putem drugih nezakonitih aktivnosti. Sudovi treba da obezbede da odluke koje se tiču istrage budu u skladu sa pravilima pravičnog suđenja i jednakošću oružja u postupku.

52. Iako se istrage u nekim državama sprovode uz pomoć specijalnih informativnih službi, koje predstavljaju bitan instrument u istrazi ili sprečavanju krivičnog dela, aktivnosti ovakvih informativnih službi ne smeju da prerastu u kršenje važećeg zakonodavstva i moraju biti podvrgnute demokratskoj kontroli u skladu sa zahtevima Evropske konvencije o ljudskim pravima.¹⁷

53. KVES smatra da svi nalozi o zamrzavanju, oduzimanju i konfiskaciji imovine u cilju sprečavanja finansiranja terorizma, moraju biti strogo propisani zakonom i na kraju odobreni i redovno kontrolisani od strane suda, pošto mogu ozbiljno narušiti pravo na privatnost i pravo svojine.

16 Vidi takođe, za ulogu koju javna tužilaštva mogu imati u obezbeđenju zaštite ljudskih prava, Preporuku Rec(2000)19 o ulozi javnog tužilaštva u krivičnom pravosuđu. KVES će detaljno ispitati, u nekom budućem mišljenju odnos između pravosuđa i javnog tužilaštva (vidi Okvirni globalni akcioni plan za sudije u Evropi, Dokument KVES-a (2001) 24).

17 Vidi na primer: "Venecijanska komisija: Međunarodne bezbednosne službe u Evropi" (CDL/Inf (98)6).

54. Savet Evrope je usvojio Preporuku Rec(2005)10 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa specijalnim istražnim tehnikama kod teških krivičnih dela uključujući i dela terorizma.¹⁸

55. Ova preporuka naglašava da je korišćenje posebnih istražnih tehnika ključan alat u kontekstu borbe protiv teških krivičnih dela, već učinjenih ili onih u pripremnoj fazi, ali takođe navodi da se takvim tehnikama može jedino pribegavati u okviru i pod uslovima koji se moraju jasno regulasati zakonom, pod odgovarajućim nadzorom sudskih organa ili drugih „nezavisnih organa”. KVES iznosi sumnju da se nadzor može staviti u naležnost “nezavisnih organa”, osim ako to nisu sudije, koje shodno pravnoj tradiciji pojedinih država, obično imaju nadležnost u oblasti datog zakona (vidi stav 26 u prethodnom tekstu); konceptu „nezavisnog organa” nedostaje preciznost i on ne garantuje pravično suđenje koje zahteva član 6 stav 1 Evropske konvencije o ljudskim pravima.

56. KVES smatra da ovakve posebne istražne tehnike moraju poštovati načela zakonitosti i srazmernosti; da se one u svakom slučaju moraju posmatrati kao privremene mere i da se njihova primena mora redovno nadzirati (uključujući, po pravilu, i prethodno odobrenje) od strane nadležnog suda.

iii. Uloga sudije u toku pritvora

57. KVES podseća da se odredbe člana 5 stavovi 3 i 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima moraju poštovati za vreme trajanja pritvora u toku suđenja i proglašenja krivim lica optuženih za terorizam.¹⁹ Lišenje slobode je sankcija koju sudije izriču licima čija je krivica utvrđena. Međutim, u izuzetnim slučajevima, lica se mogu lišiti slobode pre nego što sudska odluka bude doneta, kao preventivna mera (zadržavanje u pritvoru do suđenja, odbijanje kaucije pre formalne optužbe, itd. obe pre i u toku suđenja).

18 Shodno Preporuci Rec(2005)10, u posebne istražne tehnike spadaju: “tehnike koje primenjuju nadležni organi u kontekstu istražnih postupaka kod krivičnih dela, u svrhu otkrivanja i istraživanja teških krivičnih dela i osumnjičenih, u cilju prikupljanja informacija na način koji neće upozoriti ciljane lica”.

19 Član 5 stav 3 Evropske konvencije o ljudskim pravima: „Svako ko je uhapšen ili lišen slobode shodno odredbama stava 1.c ovog člana mora bez odlaganja biti izveden pred sudiju ili drugo službeno lice zakonom određeno da obavlja sudske funkcije i mora imati pravo da mu se sudi u razumnom roku ili da bude pušten na slobodu do suđenja. Puštanje na slobodu može biti uslovljeno jemstvima da će se lice pojaviti na suđenju.”; Član 5, stav 4 Evropske konvencije o ljudskim pravima: “Svako ko je lišen slobode ima pravo da pokrene postupak u kome će sud hitno ispitati zakonitost lišenja slobode i naložiti puštanje na slobodu ako je lišenje slobode nezakonito.”

Štaviše, u presudi Brogan i ostali protiv Velike Britanije (29.11.1988), Evropski sud za ljudska prava navodi u stavu 61 da istraživanje krivičnih dela terorizma nesumnjivo predstavlja poseban problem za organe vlasti. Sud prihvata da, pod uslovom postojanja odgovarajuće zaštite, kontekst terorizma u konkretnom slučaju „ima dejstvo produžavanja perioda u toku koga vlasti mogu, bez kršenja člana 5 tačka 3, zadržati u pritvoru lice osumnjičeno za teška krivična dela terorizma pre nego što ono bude izvedeno pred sudiju ili drugog sudskog službenika. Teškoće koje vlada pominje u vezi sa sudskom kontrolom odluka o hapšenju i pritvoru osumnjičenih terorista mogu uticati na način primene člana 5 tačka 1, kao na primer kod traženja odgovarajućih procesnih mera predostrožnosti imajući u vidu prirodu krivičnih dela na koja se sumnja. Međutim, oni ne mogu da opravdaju po članu 5, stav 3 potpuno izostajanje "brze" sudske kontrole“. Sud dodaje da je fleksibilnost u tumačenju i primeni pojma „ažurnosti“ vrlo ograničena (stav 62). Prema mišljenju Suda, čak i kad je u pitanju najkraći od četiri perioda pritvora u konkretnom slučaju, četiri dana i šest sati provedenih u policijskom pritvoru premašuju stroga ograničenja dozvoljenog vremena prema prvom delu člana 5 stav 3. „Nesporna je činjenica da hapšenje i pritvaranje podstaknuto legitimnim ciljem zaštite zajednice u celini od terorizma nije samo po sebi dovoljno da bi se obezbedila usklađenost sa konkretnim zahtevima člana 5 stav 3.“

Pritvor osumnjičenih

58. Što se tiče pritvora pre suđenja ili pritvora do utvrđivanja krivice, praksa se razlikuje od države do države u pogledu domašaja mera kojima se ograničavaju ljudska prava koje svaka od njih toleriše. Dakle, dok su neke zemlje, u predmetima terorizma, produžile trajanje policijskog pritvora ili čak pritvora do pravosnažnosti presude, koje je propisano opštim krivičnim zakonodavstvom, druge ne nameravaju da odstupaju od režima propisanog opštim krivičnim zakonodavstvom.

59. Pošto je sloboda kretanja jedno od osnovnih prava demokratskih država, KVES smatra da, ne samo da mere koje mogu uticati na uživanje ovog prava moraju biti jasno regulisane zakonom, već i da sudije – u okviru svoje nadležnosti garanta sloboda pojedinaca – moraju imati zadatak da nadziru izrečene mere pritvora pre nego što krivica bude utvrđena.

60. Ovaj nadzor podrazumeva da sudija treba da potvrdi postojanje pravnih i činjeničnih uslova za pritvor (uključujući i proveru osnova sumnju, na osnovu optužbi sa kojima se pritvoreno lice mora odmah upoznati), da obezbedi jemčenje ličnog dostojanstva i prava na odbranu, da obezbedi da ograničenja ovih prava, neophodna na osnovu prirode samih činjenica, budu strogo srazmerna cilju koji treba postići i da ova ograničenja nemaju negativan uticaj na samo načelo prava na odbranu, da proveriti da li se pritvoreno lice ne podvrgava mučenju ili drugom nečovečnom ili ponižavajućem postupanju, da proglasi nezakonitim mere pritvora koje su tajne ili neograničenog trajanja (ukoliko je dužnost sudije bila da utvrdi dužinu trajanja pritvora), ili koje ne predviđaju pojavljivanje pred sudom koji je ustanovljen u skladu sa zakonom. Ako u toku vršenja svojih dužnosti, sudija sazna da postoji mogućnost da je lice bilo tajno uhapšeno, držano u pritvoru i/ili transportovano, on taj slučaj treba da prijavi istražnim organima.

Pritvor nakon suđenja

61. Što se tiče pritvora lica čija je krivica utvrđena, KVES smatra da ozbiljnost terorističkih krivičnih dela ne opravdava kršenje opštih pravila regulisanih zakonom u oblasti krivičnog postupka i mera pritvora; štaviše, to sudije ne može ovlastiti da primenjuju krivične sankcije prema standardima dokazivanja kojima se odstupa od opštih pravila.

Uslovi pritvora

62. Ovo Mišljenje nije pravo mesto na kome treba raspravljati o uslovima pritvora, iako ova stvar zaslužuje dalje razmatranje u nekom budućem Mišljenju KVES-a.²⁰ Ova tema odslikava teškoće u istovremenom ispunjavanju zahteva ljudskih prava i zaštite javnih interesa. Mnoge zemlje se nalaze pred velikim iskušenjem da daju automatsku prednost merama bezbednosti, što može dovesti do zloupotreba.

63. KVES, samo za ovu priliku, skreće pažnju na Preporuku Rec(2006)2 Komiteta ministara državama članicama o Evropskim zatvorskim pravilima, usvojenju 11. januara 2006.

20 Vidi Okvirni globalni akcioni plan za sudije u Evropi, usvojen od strane Komiteta ministara na njegovoj 740. sednici, Dokument KVES (2001) 24

64. Pritvorenim licima osumnjičenim za terorizam, mora se garantovati neodložan pristup pravnoj pomoći i prisustvo branioca po njihovom izboru, gde god da su pritvoreni. Sudovi treba da obezbede zaštitne mere i izdaju neophodne naredbe da bi obezbedili da pritvorena lica ne budu podvrgavana nečovečnom ili ponižavajućem postupanju ili kažnjavanju, i u tom smislu, treba da mogu (ako oni tako utvrde) da vrše inspeksijskih nadzor svih pritvora i da imaju slobodan pristup bilo kom pritvorenom licu.

iv. Uloga sudije u zaštiti svedoka, žrtava i saradnika pravosuđa

65. Suđenja za krivična dela terorizma se često zasnivaju na svedočenjima ljudi koji su u bliskoj vezi sa terorističkim grupama i koji su ranjiviji od ostalih na zastrašivanja njih samih ili njima bliskih lica; ovo otvara pitanje zaštite ovih lica.

66. Žrtve terorističkih akata treba takođe da budu zaštićene od pritisaka ili pretnji koje ih mogu sprečiti da se pojave pred sudom.

67. Zaštita svedoka na isključivo nacionalnom nivou bi bila teška, s obzirom na uslove u zemlji u kojoj se nalaze. Međunarodna saradnja u skladu sa standardima koji su već razvijeni u drugim oblastima je, prema tome, neophodna.²¹

68. Sudija mora da uspostavi ravnotežu između potrebe da se zaštite svedoci/žrtve krivičnih dela i prava tuženog na pravično suđenje. Ova ravnoteža nameće teškoće kad su svedoci i žrtve u programu zaštite, pa kada kontakt između osumnjičenih i/ili njihovih branioca može biti sprečen, čak i tokom suđenja.

69. KVES smatra da, pošto uloga sudija jeste da obezbede pravo na odbranu i jednakost oružja u postupku, sudije – u slučajevima kada svedok nije prisutan u sudnici ili je anonimn, pa je time optuženi onemogućen da ga pobija i ispituje – ne treba da zasnuju nijednu osuđujuću presudu isključivo a ni prevashodno na izjavama svedoka datim istražiteljima.

70. Dodatna iskušenja nastupaju za sudske sisteme u slučaju kad se borba protiv terorizma zasniva na elementima dobijenim od obaveštajnih službi (često se radi o prekograničnim obaveštajnim službama). Tada se u pitanje dovodi zaštita izvora, svedoka i članova obaveštajnih službi. KVES smatra da se u ovoj oblasti moraju primeniti slični principi onima koji su navedeni u stavu 69.

71. S druge strane, KVES smatra da sudija treba da uzima u obzir međunarodnopravne odredbe, uključujući antiterorističko zakonodavstvo, štiteći poziciju žrtava teških krivičnih dela, a pogotovu onda kada su one svedoci u predmetu. Na sudiji je da obezbedi da se u svakoj od faza postupka preduzimaju sve delotvorne mere prema navodnim žrtvama, kako bi one u potpunosti ostvarile svoja prava, u isto vreme poštujući i prava optuženog. U slučaju kada odgovarajuća ovlašćenja nisu poverena drugim organima ili kada ti organi ne uspeju da obezbede odgovarajuće mere, sudiji

21 Preporuka Rec(2005)9 Komiteta ministara Saveta Evrope državama članicama u vezi sa zaštitom svedoka i saradnika pravosuđa. Vidi takođe Smernice o zaštiti žrtava terorističkih dela, usvojene od strane Komiteta ministara Saveta Evrope 2. marta 2005. Preporuka Rec(85)11 Komiteta ministara državama članicama u vezi sa položajem žrtava u okviru krivičnog prava i postupka i Preporuku Rec(97)13 Komiteta ministara Saveta Evrope koja se tiče zastrašivanja svedoka i prava na odbranu

treba da bude omogućeno da žrtvama obezbedi bezbednost, zaštitu njihovih porodica i privatnog života, njihov pristup pravdi, pravično postupanje prema njima i besplatnu pravnu pomoć. Ostali državni organi ne treba da postavljaju nikakva neopravdana ograničenja u pogledu ovih ovlašćenja iz finansijskih i drugih razloga.

72. KVES takođe predlaže da, kad se zadovolje određeni uslovi propisani zakonom, žrtvi bude dodeljena odgovarajuća naknada od strane, na primer države ili oduzimanjem imovine izvršilaca krivičnih dela u cilju njenog korišćenja radi plaćanja naknade žrtvama.²²

73. I na kraju, KVES naglašava da je neophodno da država obezbedi bezbednost istražitelja, sudija i zaposlenih u pravosuđu uključenih u predmete koji se odnose na terorizam.

D. ULOGA SUDIJE U ZAŠTITI SLOBODE IZRAŽAVANJA I DRUGIH PRAVA I SLOBODA

74. Terorizam pogađa samo tkivo demokratije.

75. Uprkos povećanju terorističkih aktivnosti, KVES smatra da nacionalni sudija treba uvek da poštuje osnovna načela vladavine prava, koja su od suštinskog značaja u demokratskom društvu, uključujući slobodu izražavanja i druga prava pojedinaca. Budući da borba protiv terorizma ne sme nikad voditi podriivanju vrednosti i sloboda, koje teroristi nameravaju da unište, od vitalnog je značaja za demokratije da sudovi ostanu čuvari ključnih demarkacionih linija između demokratskog društva i društva koje uzvraća metodama koje same po sebi neopravdano sužavaju slobodu izražavanja ili krše druga prava i slobode, kao što su prava manjina ili politička prava.

76. U raspravama o ulozi sudije kao tumača prava u postupku utvrđivanja aktivnosti koje potpadaju pod definiciju terorizma, KVES upućuje na, npr. Okvirnu odluku Saveta 2002/475/JHA kojom Evropska unija traži od država članica da tretiraju kao teroristička krivična dela i da kažnjavaju niz krivičnih dela "koja, po svojoj prirodi ili kontekstu, mogu ozbiljno oštetiti zemlju ili međunarodnu organizaciju u slučaju kada su počinjena sa ciljem ozbiljnog zastrašivanja stanovništva, ili neopravdanog prisiljavanja Vlade ili međunarodne organizacije da izvrši ili odustane od izvršenja bilo kog akta, ili ozbiljne destabilizacije ili uništavanja osnovnih političkih, ustavnih, ekonomskih ili društvenih struktura zemlje u kojoj se ta međunarodna organizacija nalazi". Od država članica se takođe traži da kažnjavaju krivična dela izvršena sa umišljajem „usmeravanja terorističke grupe” ili učestvovanja u njenim aktivnostima...uz saznanje da će takvo učešće doprineti njenim kriminalnim aktivnostima i da kažnjavaju podsticanje ili pomaganje ili podstrekavanje, ili uopšte pokušaj da se učini bilo koje od krivičnih dela o kojima je prethodno bilo reči.

77. Međutim, u uvodnoj izjavi(10) Okvirne odluke se kaže da ništa iz nje ne treba tumačiti kao nameru da se smanje ili ograniče osnovna prava ili slobode (uključujući pravo na slobodu

22 Vidi smernice o zaštiti žrtava terorističkih akata: "Žrtve terorističkih akata treba da dobiju pravičnu, odgovarajuću i blagovremenu naknadu za pretrpljenu štetu. U slučaju kad naknada nije moguća iz drugih izvora, a naročito putem konfiskacije imovine izvršilaca krivičnih dela, organizatora i sponzora terorističkih dela, država na čijoj teritoriji se desio teroristički akt mora doprineti prilikom isplate naknade žrtvama za pretrpljenu neposrednu materijalnu i nematerijalnu štetu, bez obzira na njihovu nacionalnost (princip 7.1)".

okupljanja i udruživanja, slobodu izražavanja, pravo učlanjenja u sindikate, pravo na štrajk i demonstracije, itd.); u članu 5 se kaže da sve kazne koje se primenjuju moraju biti ne samo delotvorne i odvraćajuće, već i srazmerne. KVES sledi takav pristup.

78. KVES naročito razume i prihvata potrebu i obavezu država da obezbede slobodno i bezbedno društvo, ali on smatra da se to može postići putem zakona i njegove odgovarajuće primene bez žrtvovanja osnovnih sloboda.

79. Posebne probleme predstavljaju oni koji pokušavaju da opravdaju terorizam kao reakciju na navodno političko, ideološko, religiozno i ekonomsko nasilje u određenim delovima sveta. Pošto u nekim slučajevima ovakvo ponašanje može predstavljati opasnost za demokratska društva, proširivanje zabrane izražavanja pohvale ili glorifikacije ("*Apologie du terrorisme*") je tako, u poslednje vreme, postalo značajan dodatni odgovor na opasnost od terorizma.

80. Postoji jasna razlika u načelima između izjava ili drugih vidova ponašanja koji predstavljaju ostvarivanje osnovnih prava i sloboda, čak i onih koji su prilično kontroverzni ili politički motivisani, i nezakonitih podsticanja, ohrabrivanja, podrške ili veličanja krivičnih dela terorizma. Ovu razliku treba, u prvom redu, da definišu zakonodavni, a primene izvršni organi, dok način na koji će biti definisana i primenjena mora ostati podložan kontroli od strane sudova. Iako sudovi u demokratskim društvima mogu i moraju uvažavati mišljenja drugih grana vlasti, oni imaju nezavisan zadatak da razmotre potrebu i srazmernost mera koje mogu kršiti osnovna prava garantovana nacionalnim ustavom ili Evropskom konvencijom o ljudskim pravima.

81. Krivična dela terorizma treba da budu utvrđena u zakonodavstvu i da budu predmet opšteg krivičnog zakonodavstva. Utvrđivanje da li se konkretnom aktivnošću krši pravo treba da bude u nadležnosti redovnih sudova, u skladu sa vladavinom prava i Evropskom konvencijom o ljudskim pravima, kao i na osnovu dokaza dobijenih dozvoljenim sredstvima, bez primene neprimerenog pritiska. Sudovi mogu preduzeti mere predostrožnosti predviđene građanskim i krivičnim zakonodavstvom radi zabrane ili suzbijanja pripreme ili širenja materijala čijim publikovanjem ili upotrebom se izvršava krivično delo terorizma ili podstiče na njegovo izvršenje.

82. Sudije se suočavaju sa teškim i ponekad kontroverznim odlukama prilikom utvrđivanja da li je nacionalno zakonodavstvo u skladu sa osnovnim pravima ili slobodama i prilikom utvrđivanja da li konkretno ponašanje sadrži elemente krivičnog dela terorizma u smislu tog zakonodavstva. Te teškoće mogu naročito biti izražene kad treba odlučiti da li reči ili ponašanje predstavljaju nezakonito podstrekavanje na izvršenje terorističkog akta, ili veličanje terorizma. Praksa takođe pokazuje da se sudije, na osnovu sadašnjih definicija terorizma na nacionalnom i međunarodnom nivou mogu suočiti sa teškoćama kod utvrđivanja da li određena nasilna politička delovanja, koja su obično izvršena ili treba da budu izvršena u inostranstvu i/ili njihovo finansiranje ili obuka ili regrutovanje za izvršenje istih treba ili ne da budu smatrani za terorističke aktivnosti, kao što se može desiti u nekim slučajevima individualne ili kolektivne samoodbrane na osnovu člana 51 Povelje Ujedinjenih nacija.

83. Slučajevi terorizma, a pogotovu oni koji nameću gore pomenute teškoće, su obično praćeni sa velikim interesovanjem od strane medija i šire javnosti, često uz kritike i rasprave u vezi sa sudskim odlukama. Napori država da spreče terorizam su doveli do kriminalizovanja određenih

dela koja, klasifikovana kao krivično delo, odvaja samo tanka linija od aktivnosti koje mogu predstavljati ostvarivanje slobode izražavanja ili političkih sloboda. KVES smatra da odluka država da sudijama poveri odgovornost za utvrđivanje ove razlike čini nužnim da takva suđenja budu sprovedena u mirnoj atmosferi.

84. I na političarima je i na medijima da se uzdrže od pokušaja vršenja pritisaka ili napada na sudije koji bi prevazišli legitimnu kritiku. Zadatak je odgovarajućeg nezavisnog tela da reaguje na takve napade (vidi KVES Mišljenje br. 6, stav C.13). KVES smatra da pravosuđe, sa svoje strane, treba da obezbedi da se suđenja sprovode uz učesće dobro obučanih karijernih sudija; odgovarajuće obuke treba da pomognu sudijama da bolje razumeju terorizam i njegov istorijski, politički i socijalni kontekst.

85. Osnovna poruka je da pretnje bezbednosti i vladavini prava koje potiču od terorizma ne smeju dovesti do primene mera, koje same po sebi teže podrivanju osnovnih demokratskih vrednosti, ljudskih prava ili načela vladavine prava. Primena ove poruke smanjuje rizik da mere preduzete u cilju suzbijanja terorizma podstaknu nove tenzije ili čak sam terorizam. To je poruka koju treba da jednako razumeju i prihvate javnost, političari, mediji i sudovi u demokratskim društvima.

SAŽETAK PREPORUKA I ZAKLJUČAKA

U pogledu prethodno iznetih razmatranja, KVES preporučuje da države:

a. konsultuju nacionalna pravosuđa prilikom elaboracije zakonodavstva koje može imati uticaj na materijalna i procesna prava i da obezbede da sve preduzete upravne i represivne mere, koje bi uticale na prava ljudi u borbi protiv terorizma, budu kontrolisane od strane nezavisnih sudskog organa;

b. odbiju osnivanje *tribunaux d'exception* ili zakonodavstva koje nije u saglasnosti sa univerzalno priznatim pravima, bilo u kontekstu upravnih mera za sprečavanje terorističkih akata ili u kontekstu suđenja za krivična dela;

c. da pažljivo prate da se osnovna načela krivičnog zakona primenjuju na isti način na terorističke akte kao i na druga krivična dela i da obezbede jasno i precizno utvrđivanje sastavnih elemenata ovih krivičnih dela;

d. da olakšaju međunarodnu saradnju u borbi protiv terorizma, pogotovu kod razrade usaglašeni definicija krivičnih dela koja se odnose na terorizam pod okriljem međunarodnih organizacija;

e. da garantuju bezbednost svedoka i žrtava terorističkih akata, kao i istražitelja, sudija i drugih zaposlenih u sudskoj su uključeni u ove predmete;

KVES takođe preporučuje da nacionalna pravosuđa:

a. bolje razumeju terorizam i njegov istorijski, politički i socijalni kontekst, kao i da unaprede poznavanje relevantnih nacionalnih i međunarodnopravnih instrumenata;

b. u izvršavanju svojih funkcija tumača prava i garanata prava i sloboda pojedinaca, treba da obezbede da, s jedne strane, pojam krivičnog dela ‘terorizma’ (uključujući podstrekavanje, pripremu za izvršenje takvih dela i finansiranje takvih dela) postigne cilj koji su postavili zakonodavci, i s druge strane, da krivična gonjenja dela “terorizma” ne sadrže zloupotrebe i da se vidi usklađenost između zaštite javnog interesa i poštovanja ljudskih prava i osnovnim slobodama;

c. da se neprekidno obezbeđuje ravnoteža između potrebe da sa zaštite svedoci i žrtve terorističkih akata i prava lica uključenih u izvršenje tih akata.

The translation was prepared as part of the Council of Europe project „*Strengthening the judiciary reform process in Serbia*“ and funded by the Federal Republic of Germany